

Micael Bindefelds stiftelses stipendium.

De prisas för sin forskning om barnen till förintelseöverlevande

En del överlevande från Förintelsen dode senare i livet sin judiska identitet, också för sina barn. Hemlighållandet fick betydande konsekvenser.

Forskarna Christer Mattsson och Thomas Johansson arbetar nu på en bok om andra och tredje generationens överlevande som försökt återupptäcka sin judiska identitet. För projektet får de årets stipendium ur Micael Bindefelds stiftelse till minnet av Förintelsen.

● Det finns platser på den svenska landsbygden där en tidigare tämligen okänd grupp av Förintelseöverlevande togs emot: unga, tbe-sjuka kvinnor. De hade överlevt kriget, i Sverige skulle de försöka fortsätta leva.

Många gjorde det, flera gifte sig och fick barn, lärde sig det svenska sättet, blev kvar i trakten. De talade bara inte om sina minnen eller om sin judiska bakgrund.

För dem handlade det inte om ett verkligt val, att bo på landsbygden var inte som att bo i Stockholm, där det i alla fall gick att hitta en församling, eller andra med judisk bakgrund, säger Christer Mattsson, docent i pedagogik och föreståndare vid Segerstedtinstitutet vid Göteborgs universitet.

Men hemlighållandet fick stora konsekvenser, i synnerhet för kvinnornas barn och barnbarn.

Nu gör Christer Mattsson, tillsammans med Thomas Johansson, som är professor i pedagogik och psykolog, intervjuer med andra och tredje generationernas överlevande i familjer där det judiska har gömts undan. I projektet "Vunnet liv, förlorad identitet" är intervjuerna med de sjuka som hamnade i den svenska avkroken en fallstudie (vilken del av Sverige det handlar om låter de vara hemligt).

Målet med studien, som finansieras av Micael Bindefelds stiftelse, är två vetenskapliga artiklar och en populärvetenskaplig bok, tänkt att ges ut sommaren 2025. Av ett 30-tal

Thomas Johansson och Christer Mattsson tilldelas stipendiet för sitt projekt om andra och tredje generationens Förintelseöverlevande som försökt återupptäcka sin judiska identitet.

Foto: Jessica Gow/TT

planerade intervjuer har de gjort åtta. Forskarna söker fortfarande informanter, och välkomnar den som känner igen sig att höra av sig.

– Det finns en del forskning om traumaoverföring efter Förintelsen, men detta – när de överlevande själva dolt sin bakgrund – har inte beskrivits tidigare. Och det vi gör nu sker i sista stund: många i den andra generationens överlevande är gamla, säger Christer Mattsson, som ägnat sitt yrkesliv åt nazister, judehat och mekanismerna för radikaliserings, i sin forskning och som lärare.

Fröet till projektet såddes också i ett samtal med en av hans många kontakter.

– Jag talade med en person som sa, halvt på skämt, "jag är arkivjude". När jag sa "vad sa du?!" berättade den här personen om hur föräldrarna uppfostrat sina barn att bli svenskar, de döptes och konfirmerades – samtidigt som de ju förstod att något skulle döljas, något de senare försökte lägga pussel kring. Det fastnade hos mig.

De som vuxit upp med en judisk förälder som överlevt Förintelsen, och som av olika skäl och mer eller mindre framgångsrikt försökt dölja det, är ingen homogen grupp. Thomas Johansson säger att de första

intervjuerna tydliggjorde två kategorier:

– Handlar det om ett fruset trauma, alltså om ett valt dolt trauma – eller är det fråga om en historia som trots allt läcker igenom?

Är historien så gömd att den är svårupptäckt för ett barn påverkas barnet mindre, också senare i livet, medan det barn som växer upp med en starkt ångestfylld förälder eller en förälder som har ett avvikande beteende alltid hittar strategier: – Det påverkar hela syskon-skaran: vem tar ansvar? Hur anpassar man sig till en sådan förälder? Det var också en tid utan terapeutiskt stöd, en tid långt innan begrepp som posttraumatisk stress fanns, säger Thomas Johansson.

I både andra och tredje generationen finns många som i vuxen ålder successivt pusslar ihop sin historia med hjälp av lösa fragment av en dold judisk identitet. Det kan vara trevande och skört.

Hamas attack den 7 oktober och kriget i Gaza har fått direkt betydelse också för denna grupp. Flera har dragit sig ur medverkan helt och hållet.

– Samtliga vi haft kontakt med har själva tagit upp hur tungt sjunde oktober varit. Den första generationen valde ju att dölja sin judiska identitet, och i den andra generationen – som när man frågar dem om de ser sig som judar ofta är ambivalenta – upplever många nu att de plötsligt förväntas förklara vad Israel gör: "Du som är judisk, hur...?" De har alltså först fått sin identitet dold och begravd, och nu ska de ändå stå till svars för den. De utsätts alltså för vad man kallar strukturell antisemitism, säger Christer Mattsson.

Och så finns den tredje generationen, fortsätter han, där många försöker återerövra sitt judiska arv – och plötsligt känner sig tvingade att gömma det igen.

– Det är smärtsamt. Den judiska identiteten är alltid vilkorad.

Sanna Torén Björling
sanna.bjorling@dn.se

I korthet.

Sångerskan Melanie död

Folksångerskan Melanie Safka-Schekeryk har gått bort, skriver Rolling Stone.

● Melanie gjorde ett bejublat uppträdande på Woodstock 1969 och samma år slog hon igenom stort med sin låt "Lay down (candles in the rain)". Året därpå fick hon en världshit med en cover på Rolling Stones "Ruby Tuesday".

Melanie Safka-Schekeryk föddes 1947 i New York. Hon var inspirerad av artister som Edith Piaf, Blossom Dearie och sin artistmamma Polly.

Hon har släppt ett trettiotal album, bland annat "Ever since you never heard of me" som kom 2010, och har sålt över 25 miljoner skivor. Dessutom har hon grundat Neighborhood Records, ett av de första independent-skrivbolagen som ägdes av en kvinna, enligt Rolling Stone.

TT

Jon Stewart återvänder till "The daily show"

Tv. Jon Stewart gör comeback på "The daily show" – men bara en dag i veckan. Fram till det amerikanska valet kommer pratshowveteranen att leda programmet på måndagskvällar med start den 12 februari.

– Jon Stewart är vår generations röst och vi är hedrade över att han återvänder till Comedy Centrals "The daily show" för att hjälpa oss alla att förstå galenskapen och splittringen som rasar i landet när vi går in i valtid, säger Chris McCarthy, vd för Showtime/MTV Entertainment Studios.

"The daily show" vann förra veckan en Emmy för bästa pratshow, men har inte haft någon permanent programledare sedan Trevor Noah slutade förra året.

Jon Stewart ledde "The daily show" i 16 år mellan 1999 och 2015. Han återkom till tv-världen med "The problem with Jon Stewart" 2021. Pratshowen i Apple TV+ granskade en rad kontroversiella ämnen, som vapenfrågan, identitetspolitik, kriminalvården och krigsveteraners vård och rättigheter.

Efter två säsonger lades programmet ner på grund av "kreativa meningskiljaktigheter". Enligt uppgift hade Apple TV+ invändningar mot flera ämnen Stewart ville ta upp i programmet, däribland Kina och artificiell intelligens.

TT

Micael Bindefelds stiftelses stipendium.

Micael Bindefelds stiftelse till minne av Förintelsen delar varje år ut ett stipendium i syfte att stödja dem som har en vilja att kommunicera, informera, bildsätta eller på annat sätt förmedla kunskap om Förintelsen till en bred svensk publik.

Foto: Magnus Hallgren

2024 års stipendium tilldelas Thomas Johansson och Christer Mattsson för ett projekt om hur Förintelsen påverkat andra och tredje generationens överlevandes uppväxt i familjer där man medvetet eller omedvetet valt att

radera sin judiska härkomst. Årets stipendiesumma är 400 000 kronor. **Om du känner att du** passar in i forskarnas projekt är du välkommen att höra av dig till christer.mattsson@gu.se. **Ett urval av tidigare års**

stipendiater: Dokumentärfilmaren Johan Palmgren (2023), programchefen på Voksenåsen Anna Flören (2022), forskaren och arkeologen Daniel Leviathan (2021) och koreografen och regissören Alexander Ekman (2020).